

Bekend maakt Bemind

Den Haag, stad van monumenten

Bestaande visie. Nieuwe visie?

Als je nadenkt over een visie op monumentenzorg voor de komende vier jaar begin je gelukkig niet geheel blanco. Er is immers al ruim dertig jaar gemeentelijke zorg voor monumenten, dus daar staat veel van op papier. Daarom eerst maar eens een paar citaten:

“Het is noodzakelijk, dat de stad haar eigen herkenbaarheid behoudt. De ontwikkeling, die de stad gedurende eeuwen heeft doorgemaakt, moet zichtbaar blijven door de aanwezigheid van gebouwen, straten en stadsgezichten uit de afgelopen periode. Den Haag is immers niet alleen Den Haag om wat er gebeurt. Den Haag is óók Den Haag om hoe zij eruit ziet.”

“Het is echter ongewenst, dat de stad in haar huidige vorm wordt bevroren. Immers, iedere generatie heeft geprobeerd om de stad naar haar hand te zetten, om de stad die vorm en gebouwen te geven, waardoor ze zo goed mogelijk kon functioneren. Deze voortdurende zorg en liefde is overal in de stad te zien”.

“In Den Haag hebben zich gebeurtenissen afgespeeld, die nog altijd aanspreken, zeker wanneer het gebouw of de plek waar iets bijzonder is, er nog is. (...) Daarom is de stad niet alleen voor een archeoloog, een historicus of toerist van belang. Juist de bewoners hebben er een band mee.”

“Een goed ‘monumentaal’ milieu kan een belangrijk recreatief element betekenen, zowel voor bewoners als voor de toeristen. (...) Ook kan hierdoor de stad attractief worden voor instellingen en bedrijven om zich er te vestigen.”

Deze inspirerende teksten troffen wij aan in ‘Zicht op stadsgezicht en monument. Nota over het Haagse monumentenbeleid’ uit 1974. De nota was in opdracht van B&W opgesteld door de ‘Stuurgroep Monumentenbeleid’. In 1976

stelde de raad de nota vast. De nota had twee opvolgers, één in 1980 en één in 1995. In alle drie stonden de nodige ‘beleidsvoornemens’, ‘conclusies en aanbevelingen’, ‘speerpunten’, ‘instrumenten’ en ‘concrete maatregelen’. Na 1976 is er samen met alle betrokkenen hard aan de uitvoering - want daar gaat het immers om - gewerkt, vooral door eigenaren en beheerders van monumenten. De resultaten zijn er dan ook naar! Maar wat aan de ‘oude’ citaten bijzonder opvalt is hun bruikbaarheid, ook vandaag nog. Zelfs het taalgebruik is niet al te gedateerd.

Op die inleidende teksten uit de eerste nota is toen een visie op het monumentenbeleid gebaseerd, die met de nodige

bijstellingen en moderniseringen in de kern bijna 35 jaar ‘in de praktijk’ is gebracht. Is de situatie nu anders dan toen? Is er nu een geheel nieuwe visie nodig? Het college vindt een geheel nieuwe niet nodig, maar, we zijn echter wel 35 jaar verder en er is nogal wat veranderd, denk alleen al aan het terrein van de technologie. Onze kennis en notie van wat een monument of behoudenswaard is hebben zich ook ontwikkeld. Daardoor is de monumentale voorraad enorm gegroeid. In 1974 ging het vooral om de 700 rijksmonumenten en vier rijksbeschermd stadsgezichten, alles van vóór 1850. Nu gaat het om 2.200 monumenten en 20 beschermd stadsgezichten en dit is dan ook nog eens het spreekwoordelijke ‘topje van de ijsberg’. Met andere woorden: er is nog zoveel meer, Den Haag is wat dat betreft ongekend rijk bedeed.

Het huidige college van B&W heeft daar oog voor. Leg het Collegeakkoord 2010-2014 ‘Aan de slag’ er maar naast. Daar spreken we uit dat Den Haag een aantrekkelijke stad is om te wonen en te leven en waar wij onder andere prioriteit leggen bij de zorg voor onze monumenten: “De monumenten en beschermd stadsgezichten zijn een rijk bezit. Het behouden en benutten van dat bezit is één van de opgaven. Daarom zijn maatregelen nodig om eigenaren/beheerders te stimuleren achterstanden weg te werken en gebouwen-zonder-functie een ‘nieuw leven’ te geven.” Met veel van wat er in de drie nota’s en in het Collegeakkoord over de monumentenzorg geschreven is kunnen we dus ook nu verder. Wij vinden echter wel dat die bestaande visie een aanvulling nodig heeft, hier en daar moet worden ‘afgestoft’ en een nieuwe doorkijk moet bieden. Het is zaak om andere accenten te leggen en er hier en daar een ‘schepje (of twee) bovenop te doen’.

Veelzijdige rijkdom

Een 'rode draad' - al vijfendertig jaar - is het besef dat Den Haag een veelzijdig en rijk bezit aan cultureel erfgoed heeft. Dat is het resultaat van het werk van vele generaties Hagenaars, zowel hier geboren en getogen, als hier van ver, soms van heel ver, naar toe gekomen. Die rijkdom is overal om ons heen zichtbaar en vertelt ons een verhaal of vele verhalen, vooral over onszelf, waar we vandaan komen. Die erfenis is iets waar iedereen trots op moet zijn. De geschiedenis van onze leefomgeving is zichtbaar en dat geeft mede vorm, diepte en inhoud aan onze sociale identiteit, aan het beeld van wie wij tegenwoordig zijn. Veel monumenten vormen de herkenbare punten - de bakens - die vertellen dat we thuis zijn. Zij vormen de 'ziel' van de stad en geven ons het typische stadsgevoel en een gevoel van eigenheid: in onze 'eigen' omgeving voelen wij ons vrij. Monumenten en stadsgezichten dragen bij aan ons gevoel van welbehagen. Ze maken de stad, buurt en straat leefbaar. Die grote rijkdom geeft Den Haag een positief imago, de stad onderscheidt zich er mee van andere steden. Mensen komen en blijven hier wonen, doen investeringen, studeren er of komen er op bezoek. Cultuurhistorie verrijkt het leef- en vestigingsklimaat. Dat is allemaal prima voor de lokale economie. Denk alleen al eens aan het arbeidsintensieve werk dat al het restaureren en onderhouden opleveren.

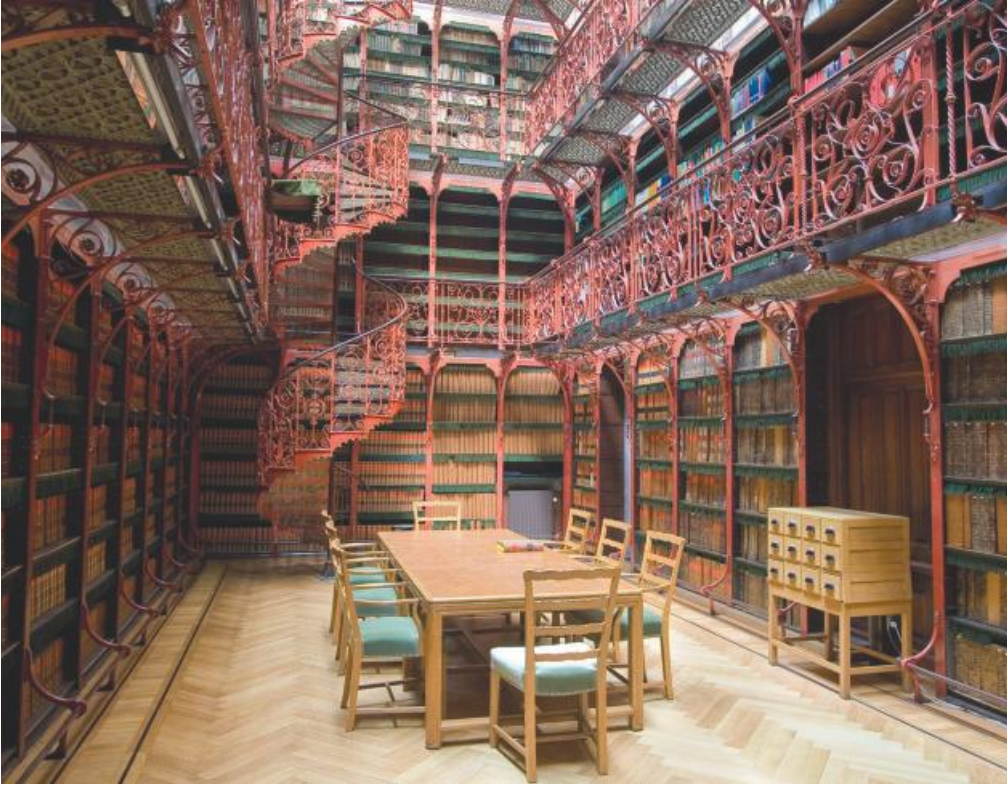

Naast het begrip ‘rijkdom’ spreekt ook het beeld van ‘de stad als kunstwerk’ het college zeer aan. We hebben het genoeg om ons daarin dagelijks te bewegen en dragen ook met alles wat wij in de gebouwde omgeving doen bij aan het kunstwerk, dat daarom nooit af is. Wij zeggen er onmiddellijk bij dat het onze voorkeur heeft dat iedereen, die er een bijdrage aan levert, wel de samenhang in het oog houdt. Het ‘kunstwerk’ de stad blijft alleen als ‘topkunst’ intact als iedereen, die er aan werkt, er rekening mee houdt dat zijn of haar bijdrage past in het totaal. En overigens zijn er stukken stad die wel ‘af’ zijn. In het werken aan onze stad gaat cultuurbehoud dus ‘hand in hand’ met cultuurschepping.

Terug naar de vergelijking met de ijsberg. Het topje is beschermd, dat zijn onze topmonumenten en stadsgezichten. Van de rest van de grote berg eronder weten we ook veel, de waarde ervan onderkennen we. Daarbij is het van belang te weten dat het niet alleen om gebouwen gaat. Onze prachtige stadsgezichten zijn meer dan ‘gestapelde stenen’ alleen. Het gaat er om het samenspel tussen stedenbouw en architectuur, om de verhouding tussen bebouwd en onbebouwd gebied, om evenwichtige straatprofielen, om rustieke waterlopen, fraai ingerichte bossen, parken en groene zones, om monumentale bomen en authentiek straatmeubilair (en nog veel meer).

Onze kennis van dit alles is inmiddels groot, maar we weten lang niet alles, daar is onze stad nu eenmaal te groot, te rijk bedeed en te veelzijdig voor. Dus we onderzoeken verder en doen bijvoorbeeld een inventarisatie van de sporen die de langdurige band tussen ons land en Nederlands-Indië in het stadsbeeld heeft achtergelaten. Dit project - ‘Sporen van Smaragd’ - is een fascinerende speurtocht naar een in tijd recent, maar gevoelsmatig ver verleden. Een andere studie richt zich op het erfgoed op onze begraafplaatsen. Het gaat daarbij onder andere om grafmonumenten van ‘Bekende Nederlanders’, die in onze stad hun laatste rustplaats vonden. Die monumenten vormen een interessante weer-

spiegeling van de gemeenschap en een beeld van de lokale geschiedenis.

Het college zal de komende periode ons bijzondere bezit in beeld brengen om vervolgens te voorkomen dat zaken achteloos verdwijnen. Als onbekend onbemind maakt, dan is het spiegelbeeld ook waar: bekend maakt bemind. De monumentenlijst krijgt een uitbreiding met de voornaamste resultaten van de studies en inventarisaties. Die bescherming laten we ook

los op gebieden waar we de ontwikkeling in een bepaalde richting willen sturen. Een mooi voorbeeld is het lopende project, waarmee een groot aantal panden in de historische winkelstraten in de binnenstad wordt beschermd. Zo stimuleren we het behoud van het historische karakter en houden we de binnenstad voor de miljoenen bezoekers aantrekkelijk.

Kennis delen in de 21ste eeuw

Het college is er zich van bewust dat het draagvlak voor de monumentenzorg best groot is. Maar het kan groter en vooral breder. Wij willen de ogen van de mensen openen voor de rijkdom in onze stad. De 'toppers' kent iedereen wel. Ons gaat het om de breedte van het monumentale bezit. Het moet elke Hagenaar - oud en jong - duidelijk worden dat je voor een fraai monument niet naar het Binnenhof hoeft, maar dat er 'om de hoek' ook iets (of veel) bijzonders staat. Het college wil daarom meer doen aan het uitdragen van kennis over onze rijkdom. Wij willen daarbij naast bestaande ook moderne middelen inzetten. Het is wat dat betreft tijd voor een flinke sprong voorwaarts!

De versnelling en de ontwikkelingen op het gebied van media, technologie en educatie zijn bijna niet meer te negeren: ze veranderen de grondslagen van onze maatschappij. Ze veranderen ook ideeën over educatie en cultureel erfgoed. Ook buiten het formele onderwijs vormt educatie een belangrijk strategisch doel voor Monumentenzorg. Van belang is om kennis en informatie zo goed mogelijk te delen met iedereen.

Monumentenzorg Den Haag maakt nog amper gebruik van nieuwe concepten en nieuwe technologische mogelijkheden. Men richt zich in het digitale domein meestal alleen op 'zenden'. Een eerste ontwikkeling om er wat meer van te maken is al gaande: de smartphone-aplicatie Urban Augmented Reality (UAR) van het Nationaal Architectuur Instituut. UAR geeft aan de hand van tekst, beeld, archiefmateriaal en film, informatie over architectuur. Bijzonder is dat deze applicatie het met behulp van 'augmented reality' mogelijk maakt om midden in de stad in 3D te laten zien hoe de stad wordt, was of had kunnen zijn.

Om meer draagvlak te creëren bij een groter publiek is het van belang de digitalisering uit te breiden. Naast de monumentenpagina's op www.denhaag.nl met de nodige praktische informatie is een eigen monumentenwebsite om te beginnen onontbeerlijk. Deze website moet die rijk gevulde, intern gerichte 'kennisbank' ontsluiten. De bestaande databank het 'Haags Monumenteninformatiesysteem' - deze 'schatkamer' met onder andere informatie over 4.500 panden - moet gedeeld worden. Het college is zich er ook van bewust dat er veel kennis 'onder de mensen' is. Via e-participatie willen wij die kennis van

de burgerij binnenhalen, opslaan en weer delen.

Het gebruik van 'Social Media' (Twitter, Facebook, LinkedIn, etc.) biedt kansen om een andere doelgroep te bereiken, maar ook om weer feedback te krijgen van het publiek. Het ontwikkelen van 'Serious Games' kan bijdragen tot het aanspreken van een breder publiek, denk hierbij vooral aan jongeren en jong-volwassenen. De al bestaande erfgoedwebsite 'Haagse Tijden' moet een facelift krijgen waarbij educatieve spellen voor scholieren en docenten beschikbaar

komen. Zo krijgt Monumentenzorg een plaats in het cultuuronderwijs in Den Haag.

Het college is zich er van bewust dat de mogelijkheden in mensen en geld niet onbegrensd zijn. Toch gaan we de inspanningen op dit gebied met de middelen die nu beschikbaar zijn opvoeren en willen wij daar slimmer in opereren door nadrukkelijk te zorgen voor een goede samenwerking tussen de verschillende erfgoedbeheerders, die in onze stad actief zijn, zowel de gemeentelijke als de particuliere. De laatste jaren hebben de gemeentelijke erfgoedbeheerders - Archeologie, Archief, Haags Historisch Museum en Monumentenzorg - gezamenlijk initiatieven genomen. Maar ook daar geldt: de inspanningen moeten worden opgevoerd en breder getrokken. Wij zullen daarbij bezien of een en ander jaarlijks aan een thema gekoppeld kan worden. Van groot belang is dat de schotten daarbij zoveel mogelijk verdwijnen, samen brengen de erfgoedbeheerders immers een eenduidige boodschap aan bewoners en bezoekers: Den Haag is het waard, het is hier elke dag (Open Monumentendag!

Dat wil uiteraard niet zeggen dat de Open Monumentendag zijn langste tijd gehad heeft. Integendeel, die succesvolle hoogtijdag - in 2010 maar liefst 24.000 bezoekers - houden we in ere en willen wij verder uit bouwen. Er liggen kansen genoeg om nog meer interessante gebouwen van binnen te laten zien. Ook het 'Cultuurmenu' dragen wij een warm hart toe. Met educatie kun je immers niet vroeg genoeg beginnen, dus begint het al met het lopende programma, waarmee klassen uit het basisonderwijs 'een lesje monumentenzorg' krijgen. Daar gaan we mee verder, bij voorkeur met meer lessen en verbreed naar het middelbaar onderwijs. Een bijzonder punt van aandacht vormen de 'nieuwe' Hagenaars. Wij vinden dat er naast het officiële inburgeringsprogramma ruimte moet worden gezocht om aandacht te geven aan de 'monumentale' kant van hun 'nieuwe' woonplaats.

Instrumenten

Het gaat er om dat uiteindelijk iedereen zoveel mogelijk van onze mooie stad geniet, mee helpt aan het bewaren van dit erfgoed en het liefst in goede staat en met een goede (lees: rendabele) functie doorgeeft aan toekomstige generaties. In het meest ideale geval is iedereen het wat dit punt betreft met ons eens. Helaas werkt het niet zo en ontkomen we er niet aan om regels te maken en te handhaven om het einddoel te bereiken: het behoud van het monumentale erfgoed. Daarom geven we de belangrijkste monumenten en stadsgezichten een beschermde status en leggen vast wat dat voor iedereen voor gevolgen heeft.

Maar er is zoveel meer dan de ‘top’. Er moet daarom aandacht zijn voor al het erfgoed op het gehele grondgebied van Den Haag. Het Rijk is ook met dit onderwerp bezig. Het college verwacht daarom veel van het rijksproject ‘de Modernisering van de Monumentenzorg (MoMo)’. Een hoofdpunt van deze ‘MoMo’ is de aangekondigde verankering van de monumentenzorg in de ruimtelijke ordening. Het Rijk stelt daarbij het bestemmingsplan centraal, het enige ruimtelijke plan dat direct bindend is. Daarin moet alles staan dat van

belang is en hoe daar mee omgegaan moet worden. In het bestemmingsplan dienen alle belangen voor ruimtelijk relevante zaken aan bod te komen, ze moeten inhoudelijk worden afgewogen.

Dat geldt dus ook voor het cultureel erfgoed. Het college vindt het centraal stellen van het bestemmingsplan een goede ontwikkeling. Wij denken dat het verstandig is om vooral goed vast te leggen hoe we willen omgaan met nieuwbouw in een waardevolle omgeving, het thema ‘nieuw tussen oud’. Dat vergt een ‘maatwerkbenadering’, dus geen ‘beschermende stolp’ over de hele stad, maar behoudend waar nodig en ruimte gevend waar dat kan. Cultuurbehoud en cultuurschepping dus! De basisgedachten om dit ‘handen en voeten’ te geven liggen klaar in de notitie ‘Bouwen en Behouden in Beschermd Stadsgezichten’ uit 1999. Extra onderzoek vergt dit alles niet, de kennis is in voldoende mate aanwezig, tijd om die kennis te gebruiken en om al onze bestemmingsplannen ‘MoMo-proof’ te maken.

Maar, zoals opgemerkt, in het meest ideale geval zijn alle betrokkenen er van doordrongen dat monumentale waarden in stand moeten worden gehouden. Dat is overigens niet altijd een eenvoudige zaak. Veel aspecten - technische, procedurele, financiële en fiscale - spelen daarbij een rol, eigenaren hebben vaak moeite hierin hun weg te vinden. Daarom willen we dat monumentenzorg de eigenaren op basis van gezag blijft faciliteren, enthousiasmeren, adviseren en ondersteunen. Met andere woorden: excellente dienstverlening, ‘red tape’ terugbrengen en krachtiger en eenvoudiger regelgeving, zoals bijvoorbeeld door de invoering van de omgevingsvergunning (WABO) tot stand is gekomen. Om met voormalig minister Plasterk te spreken: het bezit van een monument moet “minder een last en meer een lust” zijn! Dat betekent bijvoorbeeld eigenaren op voorhand helpen met heldere uitvoeringsvoorschriften voor onderhoud en restauratie.

Dit gezegd hebbende sluiten wij onze ogen niet voor de schaduwzijde van te ver doorvoeren van deregulering. Zo is vergunningvrij, onoordeelkundig onderhoud van, of kleine ingrepen aan een monument, een risico op schade. Het is van groot belang dat eigenaren daarom voor een advies de weg weten (blijven) te vinden naar monumentenzorg.

Eigenaren eren en faciliteren

De goede samenwerking met de eigenaren en beheerders van 'onze' monumenten is de basis voor het succes, dat was het en dat zal het ook in de toekomst zijn. Dit is een punt dat niet genoeg benadrukt kan worden. Die goede wil en inzet bij alle eigenaren zijn ook redenen om daar jaarlijks nadrukkelijk bij stil te staan. Dat gaan we doen in de vorm van de 'Haagse Monumentenprijs'.

Het zal inmiddels duidelijk zijn: het college wil in samenwerking met alle eigenaren en beheerders in onze stad een grote en diverse hoeveelheid gebouwd erfgoed - dat rijke bezit - behouden. Het helpt als alle monumenten een goede, rendabele functie hebben. Bij functieverlies moeten ze die zo snel mogelijk terugkrijgen. Dat is ook nog eens duurzaam. Reden genoeg om daar vol op in te zetten door partijen bij elkaar te brengen, deskundigheid in te zetten, betrokkenen 'op weg helpen'.

Als het om de financiering van het één en ander gaat hanteren we een helder principe: de eigenaar is in beginsel verantwoordelijk voor de instandhouding van het bezit. Lukt dat niet 'op eigen kracht' dan moet gezocht worden naar aanvullende middelen, waarbij we overheidssteun in buitensporig hoge kosten op voorhand niet uitsluiten.

Gedeelde verantwoordelijkheid dus. Die benadering is in het verleden succesvol gebleken, niet voor niets staat ons monumentale bezit - monumenten en beschermde stadsgezichten - er op dit moment voor het overgrote deel goed bij. Maar er zijn ook 'achterblijvers', zoals de Nieuwe Badkapel en de voormalige H.B.S. aan het Bleijenburg, sociëteit "De Vereniging" aan de Kazernestraat en het Luchthavengebouw Ypenburg aan het ILSY-plantsoen. De restauratieachterstand van deze rijksmonumenten hebben

onze volle aandacht. We zitten op het 'vinkentouw' om voldoende middelen te krijgen om die achterstanden aan te pakken. We kijken zowel naar kansen op rijks gelden als naar kansen 'in eigen huis'. Gezien de overduidelijk, positieve neveneffecten die investeringen in restauratie en onderhoud hebben, gaan we er vanuit dat onze boodschap op enig moment tot resultaten (lees: geld) moet kunnen leiden.

Van elke euro overheidssubsidie keert immers 1,50 euro bij de overheid terug.
Als dat geen doorslaggevend argument is...

Financiën

Uiteindelijk blijkt een en ander toch in geld uit te drukken. In deze visie zijn we er vanuit gegaan dat een aantal activiteiten op het terrein van monumentenzorg zondermeer voortgezet wordt. Daar zijn ook structureel middelen voor beschikbaar: voor apparaatlasten (afgerond) 900.000, voor programma-lasten (afgerond) 269.000. Ook mag duidelijk zijn dat we er naar streven bij die lopende en jaarlijks terugkerende activiteiten er 'een flinke schep bovenop te doen' en nieuwe activiteiten toe te voegen.

Wij willen dat de inspanningen bij cultuurwaardenonderzoek en kennisdelen en -uitdragen worden opgevoerd. Ook willen wij snel de achterstanden bij de rijksmonumenten inlopen en de bestaande bijdragen voor het planmatig onderhoud bij de kwetsbare groep kerkelijke monumenten verhogen.

Tot slot vinden wij dat er niet aan ontkomen kan worden het zoeken naar goede herbestemming na functieverlies te stimuleren. Alles overziende is het nodig dat de monumentenzorg in de komende jaren een flinke impuls krijgt. Hiertoe is in de begroting een bedrag opgenomen van € 500.000 per jaar voor 2012 en 2013, onder voorbehoud van goedkeuring van de begroting.